

Dnes umřela maminka. Možná taky že už včera, zatím mi to není jasné. Z útulku přišel telegram: „Matka zesnula. Pohřeb zítra. Hlubokou soustrast.“ Z toho se nic nevyčte. Asi už včera.

Útulek pro přestárlé je v Marengu, z Alžíru osmdesát kilometrů. Vyjedu autobusem ve dvě hodiny a ještě odpoledne tam budu. Stihnu tak vigilii a zítra večer jsem zpátky. Požádal jsem šéfa o dva dny dovolené a on mě pod žádnou slušnou záminkou nemohl odmítnout. Ale nadšeně nevypadal. Řekl jsem mu taky: „Já za to nemůžu.“ Na to neodpověděl. Napadlo mě, že jsem to radši říkat neměl. Zkrátka a dobře, neměl jsem se proč omlouvat. Spíš jemu by se slušelo, aby mi slovem kondoloval. Ale on to beztoho udělá určitě pozítří, až mě uvidí ve smutku. Prozatím mi to trochu připadá, jako kdyby maminka ani neumřela. Zato po pohřbu to bude vyřízená záležitost a všechno bude dělat úřednější dojem.

Na autobus jsem šel ve dvě.

Vedro bylo k udušení. Napřed jsem se ještě naobědval jako obyčejně v restauraci u Célesta. Všichni si tam se mnou dělali spoustu starostí a Céleste mi řekl: „Člověk má jen jednu matku.“ Když jsem odcházel, vyprovodili mě ke dveřím. Nevěděl jsem, kde mi hlava stojí, musel jsem ještě k Emmanuelovi půjčit si černou kravatu a pásku na rukáv. Je to pár měsíců, co mu umřel strýček.

Měl jsem co dělat, abych to stihl. Autobus se rozjel a já určitě jen z toho spěchu a letu a taky kvůli tomu otřásání a pachu z benzínu jsem usnul. K tomu ještě mi z nebe a ze silnice bil do očí sluneční odraz. Spal jsem skoro celou cestu, a když jsem se probal, byl jsem nalepený na nějakého vojáka. Usmíval se na mě a chtěl vědět, jestli jedu z daleka. Odpověděl jsem, že ano, abych se s ním už nemusel bavit.

Útulěk je dva kilometry za vesnicí. Došel jsem tam pěšky a hned jsem chtěl vidět maminku. Jenomže správce řekl, že mám jít nejdřív k ředitelovi. Ředitel měl něco na práci a pár minut jsem musel čekat. Správce nezavřel ústa ani na chvíli a potom mě přijal ředitel u sebe v kanceláři. Byl to malý stařeček se stužkou Čestné legie. Prohlédl si mě svýma jasnýma očima. Potom mi stiskl ruku a tak dlouho mě držel, že jsem byl na rozpacích, jak se ho mám pustit. Podíval se do nějakých ležster a řekl: „Paní Meursaultová k nám přišla před třemi roky. Byl jste její jedinou oporou.“ Myslel jsem, že mi chce něco vytýkat, a začal jsem mu to vysvětlovat. Ale hned mě přerušil: „Nepotřebujete se ospravedlňovat, milý synu. Pročetl jsem si akta vaší matky. Vy jste ji nemohl podporovat a ona musila mít opatrovnici. Máte skrovný příjem. Když to uvážíme, bylo jí lépe u nás.“ Řekl jsem: „Ano, pane řediteli.“ A on ještě řekl: „Víte, měla tu přátele, vrstevníky. Mohla s nimi sdílet radosti a zájmy, které odpovídají jejich věku. Vy jste mladý a ona by s vámi zábavy jistě neužila.“

Měl pravdu. Dokud maminka bývala doma, nedělala nic jiného, než že se na mě pořád jen tiše dívala. První dny v útulku často plakala. Ale to jen proto, že tam nebyla zvyklá. Za pár měsíců by byla plakala, kdyby z ústavu musela pryč. Zase jen ze zvyku. Taky trochu kvůli tomuhle jsem za ní poslední rok skoro vůbec nejezdil. Nehledě na to, že jsem tím pokaždé vlastně přicházel o neděli – a to ani nepočítám námahu, než člověk došel k autobusu a sehnal si lístek, a pak dvě hodiny jízdy.

Ředitel mi pořád ještě něco vykládal. Ale skoro jsem ho už neposlouchal. Potom řekl: „Mám za to, že chcete maminku vidět.“ Beze slova jsem se zvedl a on šel ke dveřím přede mnou. Na schodišti mi vysvětloval: „Přemístili jsme ji do naší malé márnice. Aby to nemělo na chovance neblahý vliv. Pokaždé když některý z nich zemře, dva tři dny bývají ostatní nepokojní. To je pak s nimi těžké pořízení.“ Šli jsme

přes dvůr plný starých lidí, kteří si tu spolu v malých hloučcích povídali. Jen když jsme kolem nich procházeli, zůstávali zticha, a teprve za našimi zády se dávali zas do hovoru. Jako by přidušeně brebentili papouškové. Ředitel se se mnou rozloučil u vchodu do malé budovy. „Nebudu vás už rušit, pane Meursaulte. Jinak jsem vám k službám ve své kanceláři. Pohřeb je v zásadě stanoven na deset hodin dopoledne. Předpokládali jsme, že tak alespoň budete mít možnost bdít u nebožky. Už jen jednu poznámku: zdá se, že se vaše matka mezi přáteli nejednou vyslovila, že by chtěla mít církevní pohřeb. Zařídil jsem všechno potřebné. Ale abyste o tom byl informován.“ Poděkoval jsem. Maminka nebyla ateistka, ale na církev v životě nepomyslela.

Šel jsem dovnitř. Byla tam vybílená světlá síň se skleněným stropem, stály v ní židle a několik podstavců ve tvaru X. Na dvou takových podstavcích uprostřed ležela zavřená rakev. Na prknech s ořechově hnědým nátěrem nebylo vidět nic než lesklé šrouby, lehce špičkou zasazené do dřeva. U rakve seděla arabská ošetřovatelka v bílé blůze, s šátkem jasné barvy na hlavě.

Brzy nato vešel za mými zády správce. Podle všeho utíkal. Trochu se zakoktával: „Přiklopili na ni víko, ale já vám to hned odšroubuju, abyste se moh podívat.“ Už se postavil k rakvi, ale zarazil jsem ho. Zeptal se: „Vy nechcete?“ Řekl jsem: „Ne.“ Nevěděl hned, na čem je, a mně bylo trapně, poněvadž jsem cítil, že by bývalo lepší to neříkat. Po chvíli se ke mně otočil a zeptal se: „Proč ne?“ Ne vyčítavě, jen jakoby ze zvědavosti. Řekl jsem: „Ani nevím.“ Podotkl: „Chápu,“ a při tom si kroutil bílé kníry, ale na mě se nepodíval. Měl hezké světle modré oči a narůžovělou pleť. Přistrčil mi židli a sám se posadil kousek za mnou. Ošetřovatelka vstala a odcházela ke dveřím. A vtom mi správce řekl: „To má šankr.“ Nerozuměl jsem mu a podíval jsem se na ošetřovatelku; pod očima jí bylo vidět roušku; měla ji ová-

zanou kolem celé hlavy, jen na úrovni nosu byla látka plochá. Z obličeje jí víc než bělostnou skvrnu roušky vidět nebylo.

Když odešla, správce řekl: „Nechám vás o samotě.“ Ale zůstal za mnou stát, snad že jsem mimovolně udělal nějaké gesto. Bylo mi protivné mít ho za zády. V místnosti bylo plno mírného podvečerního světla. Na skleněném stropě bzučeli dva sršni. Cítil jsem, jak na mě jde spaní. Pak jsem se správce zeptal: „Už jste tu dlouho?“ Ale neotočil jsem se na něj. Okamžitě odpověděl: „Pět let“ – jako kdyby tu otázku dávno čekal.

Potom toho ještě spoustu napovídal. Ten prý by býval koukal, kdyby mu byl někdo řekl, že jednou skončí jako správce útulku v Marengu. Je mu čtyřiašedesát a narodil se v Paříži. Tady jsem mu skočil do řeči: „Tak vy tedy nejste zdejší?“ A pak jsem si vzpomněl, jak mluvil o mamince, ještě než mě dovedl k řediteli. Říkal, že se musí rychle pochovat, poněvadž v rovinách bývá horko, zvláště v tomto kraji. A při tom mi taky sdělil, že dříve žil v Paříži a že na to nemůže zapomenout. V Paříži zůstávají u mrtvého až tři čtyři dny. Tady na to není čas, člověk se ani nestačí vzpamatovat a už aby běžel v průvodu na hřbitov. Ale manželka ho hned napomínala: „Dej pokoj, takové věci se nehodí pánovi vykládat.“ A děda zrudl a omlouval se. Chlácholil jsem ji: „Ale ne. Ale proč ne.“ Všechno, co říkal, se mi zdálo pravdivé a zajímavé.

V márnici zase vyprávěl, že se do útulku dostal jako nemajetný. Jenomže se prý cítil při síle a tak se nabídl na místo správce. Podotkl jsem, že je tedy vlastně chovanec. Řekl, že ne. Už předtím jsem si všiml, že má ve zvyku o ostatních říkat „oni“ a „naši chovanci“ a sem tam i „dědci“, přestože někteří mezi nimi nebyli starší než on. Ale ovšem, to je samozřejmě něco jiného. On byl správce a do určité míry měl nad nimi pravomoc.

Mezitím se vrátila ošetřovatelka. A rázem se snesl večer. Nad skleněným stropem rychle zhoustla tma. Správce otočil vypínačem a prudký rozbřesk světla mě oslnil. Zval mě do jídelny na večeři. Ale já neměl hlad. Nabídl se tedy, že mi přinese bílou kávu. Bílou kávu mám rád a tak jsem řekl, že ano, že děkuji, a za chvíli už nesl na tácu šálek s kávou. Vypil jsem ji a dostal jsem chuť si zakouřit. Ale netroufal jsem si, nevěděl jsem, jestli smím kouřit před nebožkou. Nakonec jsem si to rozmyslel, přece na tom nemůže záležet. Nabídl jsem cigaretu taky správci a zapálili jsme si.

Jednu chvíli mi řekl: „Víte, přijdou na vigilií taky přátelé vaší paní matky. Drží se tu už takový zvyk. Skočím ještě pro pár židlí a přinesu černou kávu.“ Zeptal jsem se, jestli by se nedala zhasnout jedna lampa. Prudké světlo na bílých zdech mi vadilo. Řekl, že to není možné. Vedení už bylo tak zařízeno: buď všechny, nebo žádná. Pak jsem si ho už moc nevšímal. Odešel a zase přišel a rozestavil židle. Na jednu postavil kávovou konvici a okolo ní naskládal šálky. Potom se posadil proti mně, na druhou stranu od maminky. Vzadu v síni seděla ještě ošetřovatelka, zády k nám. Nebylo vidět, co dělá. Jen podle pohybu rukou se dalo hádat, že plete. Vzduch příjemně chladil, káva mě hřála a otevřenými dveřmi sem pronikala vůně noci a květů. Podle všeho jsem trochu klímal.

Z dřímoty mě vytrhl lehký šelest. Otevřel jsem oči a bílá místnost mě oslepila ještě víc než prve. Nebylo vidět ani cípek stínu a každý předmět, každý roh a oblouk se rýsovaly tak jasně, že z toho bolely oči. To už přicházeli mamini přátelé. Bylo jich dohromady deset a v tom oslňujícím světle se plížili beze slova. Posadili se, a jediná židle nezavržala. Viděl jsem je, jak jsem ještě nikdy nikoho neviděl, na těch obličejích a šatech mi neunikla sebemenší podrobnost. Zato je nebylo slyšet a já málem věřil, že nejsou skuteční. Skoro všechny ženy měly na sobě zástěru

a pod kalounem, kterým si stáhly pas, jim vypouklá břicha ještě víc vystupovala. Nikdy předtím jsem si na starých ženách nevšiml, že mohou mít tak velké břicho. Muži, skoro všichni hubení, drželi v rukou hole. Udivilo mě, že jim v obličejí nebylo vidět oči, jen matný svit v hníždě vrásek. Usadili se a skoro každý z nich se na mě podíval a potřásl stísněně hlavou s pysky propadlými do bezzubých úst. Nepodařilo se mi uhodnout, jestli mě zdraví nebo tou hlavou jen tak nervózně pošukávají. Ale nejspíš mě zdravili. Pak jsem si najednou všiml, že všichni sedí kolem správce proti mně, jako kdyby tam hřadovali. Chvilku to na mě dělalo komický dojem, jako by se tu sešli, aby mě soudili.

Netrvalo dlouho a jedna žena se rozplakala. Seděla v druhé řadě, zakrytá svou družkou, a bylo na ni špatně vidět. Vyrážela docela pravidelně krátké vzlyky a mně připadalo, že nikdy nepřestane. Ostatní se tvářili, jako by ji neslyšeli. Byli skleslí, zasmušilí a němí. Dívali se na rakev nebo na svou hůl nebo na cokoli jiného, a přitom očima nepohnuli. Ta žena pořád jen plakala. Neznal jsem ji, a proto mi to bylo velmi divné. Byl bych si přál, aby přestala. Ale netroufal jsem si jí nic říct. Správce se k ní naklonil, šeptal jí cosi do ucha, a ona jen potřásla hlavou, něco zabreptala a plakala dál stejně pravidelně. Správce pak přešel na mou stranu. Posadil se vedle mě. Nějakou dobu mlčel a pak, s odvrácenýma očima, mi vysvětloval: „Ona byla s vaší paní matkou moc zadobře. Říká, že to tady byla její jediná přítelkyně a že teď už nemá nikoho.“

Dlouho jsme tak seděli. Vzdechy a vzlyky té ženy konečně utichaly. Jenže teď zase neustále popotahovala. A nakonec přece umkla. Mě přešla ospalost, jen jsem byl umořený a bolelo mě v kříži. A byl jsem zas nesvůj z toho, že všichni mlčeli. Jenom čas od času bylo slyšet podivný zvuk, který jsem si nedovedl vysvětlit. Teprv za nějakou dobu jsem uhodl, že si někteří z chovanců sají tváře a že

se při tom ozývá to zvláštní mlaskání. Byli do svých myšlenek tak zabraní, že si to ani neuvědomovali. Měl jsem dokonce dojem, že ta mrtvá, co leží uprostřed, pro ně nic neznamená. Ale dnes bych už řekl, že jsem se mylil.

Všichni jsme pili kávu, kterou nám správce naléval. Co bylo potom, už nevím. Noci zvolna ubývalo. Vzpomínám si, že jednu chvíli jsem otevřel oči a viděl jsem, jak se ti staří ve spaní do sebe choulí, až na jednoho, který si podpíral ruce i bradu o hůl a upřeně mě pozoroval, jako by jen čekal, až se vzbudím. Potom jsem znovu usnul. Probudila mě bolest v kříži, čím dál citelnější. Po skleněném stropě klouzalo denní světlo. Nějaký děda se probral a rozkašlal se. Plival do velkého kostkovaného kapesníku a jako by ze sebe ty chrchle rval. Vzbudil i ostatní a správce řekl, že by už měli jít. Vstávali. Po tom namáhavém bdění jim zpovlelavěly obličeje. A k mému úžasu mi každý podal na rozloučenou ruku – jako by se přes tu noc, třebaže jsme spolu slovo nepromluvili, utvrdila naše známost.

Byl jsem utmáčený. Správce mě odvedl k sobě do bytu a tam jsem se mohl dát do pořádku. Dali mi ještě jednu bílou kávu a moc mi chutnala. Když jsem vyšel na dvůr, byl už bílý den. Nad kopci, které se zvedají mezi Marengem a mořem, bylo na nebi vidět spoustu červených šmouh. Vítr z té strany přinášel pach soli. Chystal se krásný den. Už dávno jsem nebyl na venku a tušil jsem, jak bych si užil na procházce, nebyť maminky.

A tak jsem čekal na dvoře pod platanem. Vdechoval jsem čerstvou vůni země a ospalost mě už přešla nadobro. Vzpomínal jsem na kolegy z kanceláře. V tuhle hodinu vstávají a chystají se do práce: pro mě to vždycky byly ty nejhorší okamžiky. Ještě chvíli jsem na ně myslel, ale pak mě vyrušilo zvonění uvnitř v budovách. Za okny se rozproudil shon, ale brzy se zas všechno utišilo. Slunce na obloze o kousek už povylezlo: začalo mě hřát do nohou.

Přes dvůr přišel správce, že si se mnou přeje mluvit ředitel. Šel jsem tedy za ním do kanceláře. Dal mi podepsat pár dokladů. Všiml jsem si, že má na sobě smuteční oblek s proužkovanými kalhotami. Zdvihl telefon a ještě se mě zeptal: „Před chvílí už přišli zaměstnanci pohřebního ústavu. Chci jim zavolat, aby šli zavřít rakev. Nepřejete si ještě naposledy vidět matku?“ Řekl jsem, že ne. Ztlumeným hlasem přikázal do telefonu: „Pane Figeac, řekněte těm lidem, že se do toho mohou dát.“

Potom řekl, že se sám pohřbu také zúčastní, a já mu poděkoval. Sedl si za stůl a ty krátké nohy přehodil jednu přes druhou. Upozornil mě, že půjdeme jen my dva a ošetřovatelka ze směny. Chovanci se pohřbů zásadně nezúčastňují. Dovoluje jim pouze držet vigilie: „Je to otázka lidskosti,“ podotkl. Jenomže tentokrát dal povolení jít v průvodu jednomu maminčinu starému příteli: „Thomasu Pérezovi.“ Usmál se. Řekl: „Chápete, je to poněkud dětinský cit. Ale on a vaše matka bez sebe nevydrželi ani chvíli. V útulku si je dobírali, říkali Pérezovi: To je vaše nevěsta. A on se smál. Dělal jim to dobře. Nelze popřít, že se ho smrt paní Meursaultové hluboce dotkla. Měl jsem za to, že mu povolení odmítnout nemohu. Ale na radu dohlížejícího lékaře jsem mu včera zakázal vigilii.“

Nějakou dobu jsme pak mlčeli. Ředitel vstal a díval se oknem ven. Najednou hlásil: „Tamhle už jde marengský farář. Dneska si přivstal.“ Upozornil mě, že kostel je až ve vsi a cesta tam trvá pěšky nejméně tři čtvrtě hodiny. Vyšli jsme na dvůr. Dole před budovou stál farář a dva ministranti. Jeden držel kadidelnici a kněz se k němu nakláněl, aby mu upravil délku stříbrného řetězu. Když jsme přišli až k nim, kněz se narovnal. Říkal mi „synu“ a prohodil ke mně pár slov. Pak šel dovnitř; já jsem vstoupil hned za ním.

Hned jsem postřehl, že šrouby na rakvi jsou už utažené a v místnosti že teď hospodaří čtyři muži v černém. Ředitel

mi řekl, že vůz čeká na silnici, a zároveň už bylo slyšet kněze, jak začíná své modlitby. Od té chvíle šlo všechno ráz na ráz. Zřízenci přistoupili k rakvi s nějakým sukнем. Kněz, jeho pomocníci, ředitel a já jsme vyšli na dvůr. Před dveřmi stála žena, kterou jsem tu ještě neviděl. „Pan Meursault,“ řekl ředitel. Její jméno jsem nezaslechl, ale pochopil jsem, že je to ta vybraná ošetřovatelka. Pokývla dlouhým kostnatým obličejem bez náznaku úsměvu. Pak jsme se rozestoupili, aby zřízenci mohli pronést rakev. A za nimi jsme potom šli až před ústavní bránu, kde čekal vůz. Byl lakovaný, podlouhlý a lesklý a připomínal penál. Vedle vozu jsem zahlédl pořadatele – drobného mužička v komických šatech, a nějakého starce, který si počínal okázale důstojně. Napadlo mě, že to asi bude pan Pérez. Měl měkký plsták s kulatým dýnkem a širokou krempou (smekl, když z brány vynesli rakev), kalhoty mu nad stěhvici dělaly varhánky a na krku se mu černal smuteční motýlek, nápadně malý na bílé košili s širokým límcem. Pod nosem podobaným černými tečkami se mu třásly rty. Bílé, celkem jemné vlasy měl sčesané za odstálýma, prapodivně vinutýma ušima, které mu nad pobledlým obličejem svítily krvavě rudým leskem. Pořadatel nám určil místa. Vpředu kráčel kněz, za ním jel vůz. Kolem vozu ti čtyři zřízenci. Potom ředitel, já a průvod uzavírali delegovaná ošetřovatelka a pan Pérez.

Obloha se jen třpytila. Vzduch těžkl a horko stoupalo. Než průvod vyrazil, ještě dlouho jsme čekali před branou, ale ani nevím proč. Mně bylo v tmavém obleku vedro. Také ten malý starý pán, který si mezitím nasadil klobouk zase na hlavu, ho teď znovu sundal. Trošku jsem se k němu otočil a prohlížel jsem si ho, ale vtom mi o něm začal vykládat sám ředitel. Říkal, že má matka a pan Pérez spolu často večer chodívali v doprovodu ošetřovatelky na procházku až ke vsi. Rozhlížel jsem se kolem po krajině. Z těch cypřišových alejí, které se táhly do kopců skoro až

ke hřbetům, z té narudlé a zelené země a z roztroušených malebných stavení jsem začal maminku chápat. Večer musí mít v sobě tenhle kout země tesklivou pohodu odpočinku. Dnes pod tou sluneční výhňí, v níž se obrysy tetelily, byl nelidský a drtil.

Konečně se dal průvod na cestu. Brzo jsem upozoroval, že Pérez napadá lehce na nohu. Vůz pomalu nabíral rychlost a starý pán se opožďoval. Jeden ze zřízenců kolem vozu taky zůstal pozadu a vyšlapoval si teď vedle mě. Překvapilo mě, jak rychle stoupá slunce po obloze. A uvědomil jsem si, že se z plání kolem už dlouho ozývá bzučení hmyzu a praskot trávy. Po tvářích se mi řinul pot. Neměl jsem s sebou klobouk, a tak jsem se musel ovívat kapesníkem. Zřízenec od pohřebního ústavu mi něco povídal, ale já mu nerozuměl. Přitom si levou rukou utíral do kapesníku lebku a pravou si nadzvedal obrubu čepice. Zeptal jsem se ho: „Co prosím?“ Ukázal na nebe a opakoval: „To to do nás pere.“ Řekl jsem: „Ano.“ Za chvíli se zase vyptával: „To byla vaše matka?“ A já znova odpověděl: „Ano.“ – „Byla už stará?“ Řekl jsem: „Dost stará,“ protože jsem to přesně nevěděl. Pak už byl zticha. Otočil jsem se a uviděl starého Péreze asi padesát metrů za námi. Namáhavě našlapoval a v ruce klátil kloboukem. Okoukl jsem si taky ředitele. Nesl se důstojně a neudělal jediný zbytečný pohyb. Na čele se mu perlilo pár kapek potu, ale on si je nesetřel.

Zdálo se mi, že průvod už postupuje o něco rychleji. Ale krajina kolem, rozjasněná a zaplavená sluncem, se neměnila. Nad námi se obloha nesnesitelně blyštěla. Pak jsme taky přecházeli čerstvě spravovaný úsek silnice. Asfalt na slunci popraskal. Nohy se do něho bořily a nechávaly v jeho lesklé dužině otevřeně jizvy. Nad vozem trčel pomáčkany klobouk kočího, vypadal, jako by ho někdo v té černé kaši vyválel. Připadal jsem si tak trochu ztracený mezi tím modrobílým nebem a tou jednotvárností barev,

lepkavou černí zejícího asfaltu, vyrudlou černí obleků a lakovou černí vozu. A z toho všeho dohromady, ze slunce, z vozu s pachem kůže a kobylinců, z vůně kadidla a lakovek a z únavy po bezesné noci se mi zakalil zrak i myšlenky. Ještě jednou jsem se otočil: Pérez se mi teď zdál hrozně daleko, jako by ho pohltil oblak žáru, a potom už ho vůbec nebylo vidět. Rozhlížel jsem se, až mi padl zas do oka: sešel ze silnice a pustil se přes pole. Poznal jsem, že se cesta před námi zatáčí, a napadlo mě, že Pérez, který se tu vyzná, si nadběhl, aby nám stačil. V oblouku cesty nás opravdu dohonil. Pak jsme ho nanovo ztratili. To se znova pustil přes pole, a tak to udělal ještě několikrát. Cítil jsem, jak mi ve spáncích buší krev.

Všechno potom proběhlo tak překotně, bezpečně a samozřejmě, že si už na nic nepamatuji. Jenom na několik věcí: když jsme byli na kraji vesnice, promluvila na mne ošetřovatelka. Měla zvláštní hlas, melodický a rozechvělý, jako by nepatřil k jejímu obličejí. Řekla: „Když jde člověk pomalu, lehko si užene úpal. Ale když pospíchá a jde rychle, zpotí se a v kostele potom dostane zimnici.“ Měla pravdu. Nebylo východisko. Z toho dne mi zůstalo ještě pár vzpomínek: například si pamatuji Pérezův obličej, když nás u vesnice dohonil naposledy. Po tvářích se mu koulely velké slzy z vyčerpání a zármutku. Ale přes ty jeho vrásky se překulit nemohly. Roztěkaly se, splývaly, a potáhly tu zpusťšenou tvář vodovým lakem. Pak ještě obřad v kostele a vesničany na chodníku, červené pelargonie na hrobech na hřbitově, Péreze v bezvědomí (člověk by byl řekl: polámaný panák), krvavě zbarvenou prstí, a jak se hrnula na mamínčinu rakev, bílé prsty kořínků v té prstí zamíchané, znova zástup lidí, hlasy, vesnici, čekání před kavárnou, nekonečné hrčení motoru a radost, když autobus vjel do hnízda alžírských světél a já myslel na to, že si lehnu a budu spát dvanáct hodin.